

เอตทัคคะมหาสาวก: ผู้นำต้นแบบในพระพุทธศาสนา Foremost Disciples: Ideal Leaders in Buddhism

พระครูวิจิตรปริยัตยากร (สุรศักดิ์ ฐิตกุลโส)^๑
กฤษฎา นันทเพ็ชร^๒

บทคัดย่อ

บทความนี้อธิบายภาวะผู้นำในมุมมองของพุทธสาวกตามกรอบแนวคิดในศตวรรษที่ ๒๑ ที่เน้นทักษะของผู้บริหารประสานกันเพื่อส่งเสริมคุณสมบัติภาวะผู้นำในสถานศึกษาให้เป็น คนดี เก่ง และมีความสามารถในการนำพาองค์กรของตนให้ทำงานอย่างมีความสุข โดยอาศัยหลักพุทธธรรมของพระอสีติมหาสาวก เพื่อช่วยส่งเสริมการสร้างคุณสมบัติภาวะผู้นำด้านการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เป็นคนดี โดยอาศัยทัศนะพระอสีติมหาสาวก ในการบริหารงานด้วยจิตใจเอื้อเฟื้อเพื่อนร่วมงานสร้างขวัญและกำลังใจ และเก่งงานมีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานและเก่งบริหารคน ด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการสร้างศรัทธาผู้ทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนงานในองค์กรไปสู่ความสำเร็จ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานทั้งด้านสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาบนพื้นฐานความคิดของภาวะผู้นำทางการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อพัฒนาทักษะความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร

คำสำคัญ: ทักษะความฉลาดทางอารมณ์, ผู้นำ.

Abstract

This article is focused on leadership of the foremost disciples in Buddhism in of the 21st century framework emphasizing the skills of executives with good and intellectual quality and ability in leading the organizations to a happy workplace based on Buddhist principles from 80 foremost disciples. The qualifications obtained from those disciples can develop emotional quotient of leaders to manage man with kindness and hospitality, good at work, intellectual, able to manage man and work system, to be a model in work of co-workers and subordinates, and arrange environment suitable to work based on Buddhist principles according educational framework in the 21 st century.

Keywords: Emotional intelligence skills, Leaders.

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. (kris.gspa@gmail.com)

บทนำ

สังคมทุกกลุ่มของมนุษย์จะต้องมีผู้นำของสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมแบบใด ย่อมจะขาดผู้นำเสียไม่ได้ ถึงแม้ว่าสังคมนั้นจะอ้างตัวว่าเป็นสังคมแห่งความเสมอภาคกัน ก็จำเป็นต้องมีหัวหน้าของสังคม เริ่มตั้งแต่ ผู้นำครอบครัว ชุมชน สังคม ผู้นำของประเทศ และผู้นำระดับโลก ซึ่งจะมีอยู่หลายๆ แบบ อย่างบางประเทศ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เช่น ประเทศไทย ประเทศอังกฤษ ประเทศเดนมาร์ก เป็นต้น สำหรับบางประเทศมีผู้นำสูงสุดเป็นประธานาธิบดี เช่น อินเดีย สหรัฐอเมริกา แม้แต่ในสังคมระดับย่อยลงมา ก็ต้องมีหัวหน้าเช่นเดียวกัน ในระดับโรงเรียนก็ต้องมีผู้อำนวยการและระดมศึกษา มีอธิการบดี และแยกย่อยลงมายังแผนกต่างๆ ออกไปอีกตามความเหมาะสมและสภาพขององค์กรนั้นๆ อย่าง ในโรงงานอุตสาหกรรมก็ต้องประกอบด้วยประธาน ผู้จัดการและตำแหน่งย่อยๆ ลงมาตามแต่ละแผนก สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าในทุกสังคมของมนุษย์จะต้องมีผู้นำและผู้นำนานในศาสนา มีผู้นำที่เป็นศาสดา เช่น พระพุทธศาสนา มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุขสงฆ์ ในระดับย่อยลงมาเป็นองค์กรสงฆ์มีพระสาวกเป็นผู้นำในการนำพาศาสนาเป็นต้น

ผู้นำเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศในปัจจุบันและเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างผู้นำที่ดีในศตวรรษที่ ๒๑ คือ การพัฒนาทักษะผู้นำองค์กร เพราะกระบวนการเชิงคุณภาพ โดยการพัฒนาขีดความสามารถที่ติดตัวมาของมนุษย์แต่ละคนเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตัวเองในด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิต เป็นการวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมเป็นพลังสร้างสรรค์พัฒนาประเทศ การศึกษาจึงเป็นกลไก

สำคัญในสร้างทักษะผู้นำในระดับผู้บริหารการศึกษา

ทั้งนี้ การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดวางแนวทางการศึกษาให้ปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖ กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และมีคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒: ๕) จึงส่งผลให้เกิดกระแสที่สร้างความตื่นตัวและความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานทั้งหน่วยงานองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับแนวคิดในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ว่าผู้นำต้องความสามารถพัฒนาทักษะความฉลาดทางอารมณ์ในการแก้ปัญหาการบริหารการศึกษา

กรณีพระมหากัสสปเถระเป็นผู้นำสงฆ์ หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน ๓ เดือนเกิดข้อขัดแย้งในคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยพระสาวกบางรูป จึงทวงหาแก้ไขด้วยการทำสังคายนาขึ้นที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ข้างเวภารบรรพต ใกล้กรุงราชคฤห์ ประเทศอินเดีย ในพระราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอชาตศัตรู โดยมีพระมหากัสสปเถระทำหน้าที่เป็นประธาน และเป็นผู้คอยซักถาม มีพระอุบาลีเป็นผู้นำในการวิสันนาข้อวินัย และมีพระอานนท์เป็นผู้นำในการวิสันนาข้อธรรม การทำสังคายนาครั้งนี้มีพระอรหันต์มาประชุมร่วมกันทั้งหมด ๕๐๐ รูป ดำเนินอยู่เป็นเวลา ๗ เดือน จึงเสร็จสิ้น แสดงให้เห็นภาวะผู้นำที่ฉลาดทางอารมณ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดีตามหลักพระธรรมและวินัย

ทัศนะนักปราชญ์เกี่ยวกับผู้นำ

นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและนักคิดหลายคนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำที่แตกต่างกันไป แต่แนวความคิดดังกล่าวมีประเด็นที่คล้ายกัน คือ ผู้นำต้องมีคุณสมบัติเป็นคนดี เก่งและมีความรู้ ความสามารถเฉพาะทางในด้านมิติต่างๆที่เหนือคนอื่น จึงจะสามารถนำพาองค์กรของตนได้ ประสบความสำเร็จ จึงขอนำแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้นำสนใจดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๔๖: ๒) ได้กล่าวว่า ผู้นำคือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยกันให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ดังพุทธภาษิตแสดงไว้ว่า “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่คด ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติชั่วเสียหาย แวันแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม” แต่ในขณะเดียวกัน “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ตรง ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตามทั้งแวันแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้อยู่ในธรรม”

ข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (๒๕๔๙: ๒๖) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ มีศิลปะมือพิถีพิถันต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการหลายคน มีบทบาทเป็นผู้นำกันแล้ว เช่น เป็น

ผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งเป็นหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ

พระพุทธศาสนาเชื่อว่าผู้นำที่ดีต้องใช้ปัญญาในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ดี ดังพุทธพจน์ข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำเป็นอย่างไร ผู้ตามก็จะเป็นเช่นนั้น ถ้าผู้นำทำผิดในการบริหารสถานศึกษาก็มีผลกระทบต่อองค์กร ดังนั้นภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าสำคัญที่สุดในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งงามจำเป็นต้องอาศัยหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาชี้แนะในการปฏิบัติและถือเป็นอุดมการณ์ในการทำงานอย่างมีอาชีพให้สอดคล้องกับผู้นำในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ว่าผู้นำต้องมีความสามารถ และฉลาดในการนำพาองค์กรไปสู่การเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งเป็นสังคมที่ทุกองค์การต้องยอมรับความจริงโดยเฉพาะในกระแสโลกแห่งการแข่งขันในสังคมปัจจุบัน ซึ่งผู้นำต้องแสดงจุดยืนในการนำองค์กรที่ถูกต้องอย่างพระอสีติมหาสาวกได้กระทำอย่างชาญฉลาดเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในองค์กรสงฆ์

ทักษะความฉลาดทางอารมณ์ของพระอสีติมหาสาวกในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ผู้เขียนขอยกกรณีการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ มาประกอบการเขียนให้ภาพชัดเจนว่าหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ ๗ วันพระมหากัสสปเถระอยู่ที่เมืองปาวา ยังไม่ทราบว่าจะพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน จึงพาพระสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป เดินทางออกจากเมืองปาวาด้วยประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เมืองกุสินารา ในระหว่างเดินทางนั่นเอง ก็ได้ทราบข่าวการเสด็จปรินิพพานของพระพุทธเจ้าจากอาชีวก (นักบวชนิกายหนึ่ง) ซึ่งเดินทางมาจากเมืองกุสินารา พระสงฆ์ทั้งหมดซึ่งมีพระมหากัสสปเถระเป็นหัวหน้า เมื่อได้ทราบข่าวนั้นแล้ว ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ต่างก็มีความสุข ผู้ที่เป็นปุถุชนอยู่ก็

เศร้้าโศกเสียใจ ร้องไห้คร่ำครวญ ร่ำพิงรำพันกัน
ไปต่างๆ นานา แต่พระภิกษุสุภัททะมิได้เป็น
เช่นนั้น และได้ห้ามพระภิกษุเหล่านั้นมิให้เสียใจ
มิให้ร้องไห้ โดยกล่าวขึ้นว่าที่พระพุทธเจ้าได้
เสด็จปรินิพพานนั้นเป็นการดีแล้ว ต่อไปจะทำ
อะไรได้ตามใจ ไม่มีใครคอยมาชี้ว่าผิดนี้ ถูกนี้
ควรนี้ ไม่ควรนี้ ต่อไปอีก

พระมหากัสสปเถระได้ฟังคำกล่าวจ้วง
จาบเช่นนั้นแล้วเกิดความสลดใจ ภายหลังจากการ
ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปเสร็จสิ้นแล้วได้มีการ
ประชุมสงฆ์ พระมหากัสสปเถระซึ่งเป็นผู้มีอายุ
พรรษามากกว่าพระสงฆ์ทุกรูป ได้รับเลือกให้เป็น
ประธานสงฆ์มีฐานะเป็นสังฆปริณายก (ผู้นำคณะ
สงฆ์) บริหารการคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ท่าน
จึงได้นำเรื่องที่ภิกษุสุภัททะกล่าวจ้วงจาบพระ
ธรรมวินัยนั้นเสนอต่อที่ประชุมสงฆ์ ขวนให้ทำการ
สังคายนาพระธรรมวินัย และได้รับความเห็นชอบ
จากที่ประชุม ต่อจากนั้นมา ๓ เดือน ก็ได้มีการ
ประชุมทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ชี้ให้เห็นภาวะผู้นำ
ของพระมหากัสสปเถระในการตัดสินใจแก้ปัญหา
อันยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาเพราะถ้าไม่รีบ
แก้ไขปัญหาลักษณะนี้อาจเกิดการขยายออกไปทำ
ให้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาถูกตีความไป
นานาทัศนะได้

เมื่อได้ศึกษาการสังคายนาที่ปรากฏใน
ปัญจกสติกขันธกะ สังคีตนิทาน (วิ.จ. (ไทย) ๗/
๔๓๗/๓๗๕) พบว่า พระมหากัสสปะได้ปรารภที่
ประชุมสงฆ์ว่ามีพระรูปหนึ่งชื่อสุภัททะกล่าว
ถ้อยคำจาบจ้วงพระธรรมวินัยทำนองว่า
พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วก็ดี พวกเราจะได้
พ้นจากการปกครอง ไม่ต้องมีผู้ใดมาคอยตักเตือน
บัญญัตินี้ว่า ข้อนี้ไม่ควรทำข้อนี้ควรทำ และอีก
สาเหตุหนึ่งที่พระมหากัสสปะได้ปรารภพุทธดำรัส
ที่รับสั่งแก่พระอานนท์ก่อนพระปรินิพพานว่าพระ
ธรรมวินัยจักเป็นศาสดาแทนพระองค์ในกาลที่

พระองค์ล่วงไป จึงได้ประชุมสงฆ์เพื่อต้องการเรียบ
เรียงพระธรรมวินัยให้สมบูรณ์

สถานที่จัดการสังคายนาที่ ถ้ำ
สัตบรรณคูหา เขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์
แคว้นมคธ ประธานฝ่ายสงฆ์ คือ พระมหากัสสป
เถระ พระอานนท์เป็นองค์วิสันนาพระธรรม และ
พระอุบาลีเป็นองค์วิสันนาพระวินัย เชิญพระเจ้า
อชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์การสังคายนาครั้งนี้
สำหรับระยะเวลาการดำเนินการรวม ๗ เดือน
พระอรหันต์ร่วมการสังคายนา ๕๐๐ รูป

การเปลี่ยนแปลงความคิดหลังจากทำ
สังคายนา พระปุราณะมาพร้อมกับพระภิกษุ
บริวาร ๕๐๐ รูปจากทักขิณาศิริชนบท พวกภิกษุที่
ประชุมพระธรรมวินัยได้บอกพระปุราณะว่า มีมติ
ไม่ยอมรับการสังคายนาครั้งนี้ (วิ.จ. (ไทย) ๗/
๔๔๔/๓๘๕-๓๘๖) การสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นจาก
พระภิกษุเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น และมีพระภิกษุ
อีกจำนวนมากไม่ได้เข้าในการสังคายนาด้วย ทำให้
สงฆ์มีความเห็นเป็นสองฝ่ายคือ บางพวกเห็นด้วย
กับพระปุราณะ บางพวกเห็นด้วยกับพระมหากัส
สปะ เรื่องวัตถุ ๘ ประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรง
ประทานอนุญาต เมื่อคราวทูลภิกษุขภัยที่เมืองเว
สาลี และเมืองราชคฤห์ แต่เมื่อทูลภิกษุขภัย
หายไป พระพุทธเจ้าก็ทรงห้ามมิให้กระทำอีก
วัตถุ ๘ ประการนี้คือ เก็บอาหารไว้ในที่อยู่ตน,
หุงอาหารในที่อยู่ตน, ลงมือหุงอาหารเอง, หยิบ
ของฉันทียังมิได้ประเคน, นำอาหารมาจากที่
นิมนต์, ฉันทก่อนเวลาภัตตาหารในกรณีที่ได้รับ
นิมนต์ที่อื่นไว้, เก็บของที่ตกในป่าที่ไม่มีเจ้าของ,
เก็บของที่เกิดและอยู่ในสระ

จากข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พระ
สาวกของพระพุทธเจ้ามีคุณสมบัติผู้นำเหนือกว่าผู้
ตามในด้านความดี ความรู้และความสามารถ ดัง
นักปราชญ์ทั้งหลายได้เสนอแนวคิดดังนี้

๑. คุณสมบัติของผู้นำของพระสาวก ในศตวรรษที่ ๒๑

พระมหากัสสปะ พระอานนท์ และ พระอุบาลีเถระที่เป็นผู้นำการแก้ปัญหาความขัดแย้งในรวบรวมนำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นหมวดหมู่ด้วยความมุ่งมั่นและจริงใจ จึงได้ประชุมปรึกษาหารือในการจัดการสังคายนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้นำไม่ใช่แต่เพียงเป็นคนที่มีความรู้ คนเก่ง ยังไม่เพียงพอจะต้องมีคุณสมบัติมากกว่านั้น ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (๒๕๔๖: ๒๕) กล่าวว่า ผู้นำหมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามซึ่งสัมพันธ์ คุณสมบัติของผู้บริหารต้องเหนือกว่านั้น ซึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๖: ๖๒๗-๖๒๘) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับผู้บริหารที่ดีในหนังสือ “พุทธธรรม” ไว้ในหัวข้อคุณสมบัติของกัลยาณมิตรว่ามีคุณสมบัติบางอย่างที่ควรทราบนั้นคือสัตบุรุษคือคนดีหรือคนที่แท้มีธรรมของสัตบุรุษเรียกว่าสัปปุริสธรรม ๗ ประการประกอบด้วย ๑) ฉัมมัญญุตารู้หลัก และรู้จักเหตุคือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ ๒) อัถถัญญุตารู้ความมุ่งหมายและรู้จักผลคือรู้ความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักธรรม ๓) อัถตัญญุตารู้จักตนคือรู้ฐานะภาวะเพศกำลัง ความรู้ความถนัดความสามารถและคุณธรรม ๔) มัตตัญญุตารู้จักประมาณคือรู้จักความพอเหมาะพอดี ๕) กาลัญญุตารู้จักกาลเช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไรรู้จักเวลาเรียนเวลาทำงาน ๖) ปริสัญญุตารู้จักชุมชนคือรู้จักถิ่นรู้จักที่ชุมชนและชุมชนรู้จักมารยาทระเบียบวินัยขนบธรรมเนียมประเพณี ๗) ปุคคัญญุตารู้จักบุคคลคือรู้ความสามารถและคุณธรรม

๒. แนวคิดของผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ครองใจคนได้อย่างมีความสุข

พระมหากัสสปะ พระอานนท์ และ พระอุบาลีเถระที่เป็นผู้นำในการรวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นหมวดหมู่ ผู้นำต้องมีปียวาจาที่สื่อให้เห็นภาวะอารมณ์ของพระสาวกที่ใช้ ความรู้ความสามารถในการนำพาองค์กรสงฆ์ แทนพระพุทธเจ้าซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ เน้นให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงซึ่งพระพุทธศาสนาสอนมานานแล้ว ถึงหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และ อนัตตา นอกจากนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๖ หน้า ๖๓๕, ๗๗๘) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับการบริหารคนในหนังสือ “พุทธธรรม” ไว้ในหัวข้อธรรมที่ว่าด้วยสังคหัตถุ ๔ คือ หลักการสงเคราะห์เพื่อยึดเหนี่ยวใจคนและ ประสานสังคมไว้ในสามัคคีซึ่งเป็นหลักธรรม สำหรับแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไปมี ๔ ประการ คือ ๑) ทานคือการเผื่อแผ่แบ่งปัน ๒) ปิยวาจาคือการพูดอย่างรักกัน ๓) อัถถจริยา คือ การทำประโยชน์แก่เขา และ ๔) สมานัตตาคือ การเอาตัวเข้าสมานหรือความเป็นผู้มีตนเสมอ ปลาย หมายถึงการทำตัวให้เข้ากับเขาได้ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กันนับว่าเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง สำหรับผู้บริหารพึงยึดถือไว้เป็นแนวทางในการ ปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารคนในองค์กรของตนยังไม่พอจำเป็นจะต้องมีสร้างศรัทธาให้บุคลากรมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ให้เขาเห็นว่าผู้นำเป็นต้นแบบที่ดี มีทั้งพระเดชพระคุณในตัวผู้นำที่จะ นำพาองค์กรให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ด้วยความกระตือรือร้น

๓. ผู้นำต้องมีความกระตือรือร้น เพื่อพัฒนางาน

พระมหากัสสปะ พระอานนท์ และ พระอุบาลีเถระ เป็นผู้นำที่ต้องมีความกระตือรือร้นเพื่อให้งานสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรง

วางหลักแห่งความสำเร็จว่าผู้ที่ต้องการทำอะไร ให้เป็นเลิศต้องปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่าอิทธิบาท ๔ ข้อ คือ

๑) ฉันทะ มีใจรักคือพอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร แต่ต้องมาจากใจที่ศรัทธาอยากจะทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ มองเห็นคุณค่าของผลงาน เรียกอีกอย่างว่าการทำงานด้วยความพอใจมีใจรักในหน้าที่ของตนเหนือสิ่งอื่นใด สร้างความกระตือรือร้นในทีมงานให้เกิดแรงจูงใจที่มาจากภายในจิตวิญญาณ

๒) วิริยะ พากเพียรทำคือขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดยก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ ไม่เข้าใจก็ถามผู้รู้เอาใจใส่เต็มทีเพื่อให้งานในหน้าที่สำเร็จ เรียกว่าต้องใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงานพร้อมกับทีมงาน

๓) จิตตะ เอาจิตฝึกฝืน คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆเสมอๆทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ ข้อนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำที่ดี งานจะสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับจิตใจ นอกจากนี้ผู้นำจะต้องเอาใจใส่อย่างเต็มที่แล้วจะต้องสร้างแรงจูงใจให้ทีมงานทำงานด้วยใจศรัทธา

๔) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องเป็นต้นในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จักทดลองวางแผนวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้นเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปด้วยกลยุทธ์ต่าง ๆ เรียกว่าการประสานตัวของผู้นำกับผู้

ตามพากันไป เริ่มต้นจากความรักความศรัทธา ขยันเอาใจใส่ ตั้งใจทำงาน สามารถแก้ปัญหา นำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน

พระมหากัสสปะ พระอานนท์ และ พระอุบาลีเถระเป็นผู้นำที่มีทักษะความฉลาดทางอารมณ์ โดยการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ บนพื้นฐานความถูกต้องตามพระธรรมและวินัย ซึ่งมีองค์กรสงฆ์รับรองการทำงานมีพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นเป็นผู้อุปถัมภ์สนับสนุน อีกประการหนึ่งให้ผู้นำการปกครองบ้านเมืองรับรองและการแก้ปัญหา อีกทางหนึ่ง นี่ก็เป็นการฉลาดของพระสาวกให้มีพุทธบริษัท ๔ รับรอง รับทราบการทำงานของพระสงฆ์

ผู้นำที่ดีในศตวรรษที่ ๒๑ ทักษะของพระสงฆ์สาวก

ผู้นำที่ดี มีความสามารถ นอกจากมีคุณธรรมดังกล่าวแล้ว จำเป็นจะต้องรู้จักเลือกสถานที่ทำงานให้เหมาะสมกับโอกาส และความสามารถด้วย เรียกว่าเก่งอย่างเดียวไม่พอ ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกบวกกับปัจจัยภายในช่วยหนุนนำด้วย ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖: ๓๕-๓๗) ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมผู้นำองค์กรให้ประสบความสำเร็จ (ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ) ไว้ว่าผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จไม่ว่าจะในด้านการบริหารการศึกษาหรืออาชีพการงานใดก็ตามพึงปฏิบัติตามหลักต่อไปนี้

หลักความเจริญปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่เรียกว่าจักร (ธรรมประคองล้อทั้งสี่ที่จะนำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี ๔ ข้อคือ

๑) ปฏิรูปเทสวาสะ เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะสมคือเลือกหาถิ่นที่อยู่หรือแหล่งเล่าเรียนดำเนินชีวิตที่ดีซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการศึกษาพัฒนาชีวิตการแสวงธรรมหา

ความรู้การสร้างสรรคความดีงามและความ
เจริญก้าวหน้า

๒) สัปบุริสุปัสสยะ เสาะเสวนาคณดี
คือรู้จักเสวนาคบหาหรือร่วมหมักกับบุคคลผู้รู้ผู้
ทรงคุณและผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงธรรมหา
ความรู้ความก้าวหน้าองงามและความเจริญโดย
ธรรม

๓) อตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ถูกวิถีคือ
ดำรงตนมั่นอยู่ในธรรมและทางดำเนินชีวิตที่
ถูกต้องตั้งเป้าหมายชีวิตและการงานให้ตั้งมั่นแน
ชัดและนำตนไปถูกทางสู่จุดหมายแน่วแน่มั่นคง
ไม่พราสา่ยไม่เผลอเชื่อนซ

๔) ปุพเพกตปุญญตา มีทุนดีได้
เตรียมไว้ทุกตัวส่วนหนึ่ง คือความมีสติปัญญา
ความถนัดและร่างกายดีเป็นต้นที่เป็นพื้นมาแต่
เดิมและอีกส่วนหนึ่งคืออาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมี
อยู่รู้จักแก้ไขปรับปรุงตนศึกษาหาความรู้สร้าง
เสริมคุณสมบัติความดีงามฝึกฝนความขำนิ
ขำนาญเตรียมไว้ก่อนแต่ต้นซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็
จะเป็นผู้พร้อมที่จะต้อนรับความสำเร็จสามารถ
สร้างสรรคประโยชน์สุขและก้าวสู่ความเจริญ
ยิ่งขึ้นไป

พระมหากัสสปะ พระอานนท์ และ
พระอุบาลีเถระ เป็นพระสาวกที่ฉลาดเลือกภูมิ
ประเทศที่เหมาะสมในทำสังคายนาครั้งที่๑ ที่
ประกอบไปด้วยพระสาวกที่เก่งด้านต่างๆ พระ
อานนท์เก่งพระสูตร พระอุบาลีเก่งพระนัย และมี
พระสาวกจำนวน ๕๐๐ รูปเป็นผู้ร่วมมือในการ
สังคายนา และมีพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเป็น
พระมหากษัตริย์ที่ทรงอำนาจการปกครอง
บ้านเมือง ให้ความอุปถัมภ์เป็นอย่างดีจนงานการ
สังคายนาที่ว่ายากกลายเป็นง่ายทำจนสำเร็จใน
เวลา ๗ เดือน

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาทักษะ
ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ผู้นำในศตวรรษที่

๒๑

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถ
วิเคราะห์และสังเคราะห์นำไปสู่การสร้างทักษะ
ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑
ของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นคนดี เก่งของ
สถานศึกษาและผู้ได้บังคับบัญชาตลอดถึงชุมชน
สังคม ได้ดังนี้

๑. รู้จักการครองตน ต้องบูรณาการ
หลักสัปบุริสุธรรม ๗ ประกอบด้วยด้วยการรู้จัก
เหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักบุคคลชุมชนรู้จักกาล
และรู้จักประมาณ กล่าวคือ ผู้นำต้องพัฒนาทั้ง
กายและจิตใจมีความกระตือรือร้นใฝ่ศึกษา

๒. รู้จักการครองคน บูรณาการด้วย
หลักสังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย ๑) ทาน คือ
การเผื่อแผ่แบ่งปัน ๒) ปิยวาจา คือ การพูดอย่าง
รักกัน ๓) อตถจริยา คือ การทำประโยชน์แก่เขา
และ ๔) สมานัตตตา คือ การเอาตัวเข้าสมาน
หรือความเป็นผู้มีตนเสมอ หลักธรรมนี้เรียกว่า
ผู้นำที่อยู่ในหัวใจคน ต้องปฏิบัติตามรู้จักสร้าง
แรงจูงใจและ สร้างศรัทธากับทีมงานในองค์กร

๓. รู้จักการครองงานบูรณาการด้วย
อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ๑) ฉันทะ มีใจรัก คือ
พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรักต้องการทำให้
เป็นผลสำเร็จอย่างดี ๒) วิริยะ พากเพียรทำ คือ
ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความ
พยายามเข้มแข็งอดทน ๓) จิตตะ เอาจิตฝึกใฝ่
คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ ๔) วิมังสา ใช้ปัญญา
สอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ
ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบโดยรู้จักทดลอง
วางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้นเพื่อ
จัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

การทำงานใหญ่ของผู้ผู้นำจำเป็นต้อง
เลือกภูมิประเทศ ที่มีความพร้อมทั้งคนเก่ง ผู้ให้
การสนับสนุนงานเรียกว่าต้องใช้กลยุทธ์ช่วย ดังนี้

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าผู้นำต้องฉลาดในการเลือกภูมิประเทศที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถด้วยหลักการเลือกที่ทำงานให้มีความสุขและเจริญในหน้าที่การงานตามหลักธรรม คือ จักร ๔ ประกอบด้วย ๑) ปฏิรูปเทสวาสะ เลือกที่อยู่หรือที่ทำงานที่เหมาะสม ๒) สัปปริสุปัสสยะ เสาะเสวนาคนดี ๓) อุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ถูกวิธีคือดำรงตนมั่นอยู่ในธรรม ๔) ปุพเพกตปุญญตา มีทุนดีได้เตรียมไว้ทุนดีส่วนหนึ่ง

เมื่อพิจารณาผู้นำของพระสาวกที่ได้ช่วยกันแก้ปัญหาความขัดแย้งในการจัดทำสังคายนาครั้งแรก เห็นชัดว่า พระมหากัสสปะเถระพร้อมด้วยพระสาวกมีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่างด้วยชาญฉลาดทางอารมณ์ในการใช้หลักพระพุทธศาสนามาบูรณาการได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

ผู้นำของผู้บริหารที่สถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ในทัศนะของพระสาวก ผู้นำต้อง

เป็นคนดี และเก่งในสายตาประชาคมแล้ว ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมในการสร้างคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้ที่แบบอย่างของผู้ที่บังคับบัญชา และชุมชน สังคม จากแนวคิดข้างต้นพบว่า หลักธรรมสำหรับผู้นำในสถานศึกษา ต้องเก่งสองอย่างพร้อมๆ กัน คือ การเก่งคน ประยุกต์ใช้กับผู้นำและการติดต่อสื่อสาร เพื่อเกื้อกูลกัน ผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อการครองใจคน ด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ และการเก่งงาน ผู้นำใช้หลักอิทธิบาท ๔ ประยุกต์ใช้กับผู้นำและการสร้างแรงจูงใจ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้นำที่ดีต้องมีหลักในการเลือกภูมิประเทศที่เหมาะสมกับงานและการดำเนินชีวิตให้มีความสุขในการทำงานตามหลักจักร ๔ สอดคล้องกับหลักผู้นำต้นแบบของพระสาวกที่แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาของพระมหากัสสปะ พระอานนท์ และพระอุบาลีเถระและพระสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูปในการร่วมกันทำสังคายนาปฐมสังคายนา

บรรณานุกรม

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. พิมพ์พิเศษ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิก, ๒๕๔๒.